

Mina fjorton år som ordförande

Reflektioner över Sällskapet för Naturskydds och Naturskyddsföreningens verksamhet

Av CHRISTINA BRUNSELL

Redan på sjuttioalet kom jag i kontakt med Sällskapet för Naturskydd genom att Bengt, min blivande make, var medlem. Vi var med på många gemytliga och lärorika utflykter med kunniga guider, intressanta möten med föredrag, smalfilm eller diabilder och under kaffepausen anordnades lotterier. Sedan kom en lång period med familjen och barnen i fokus, då vi ägnade vår fritid åt att vara ledare i Friluftsförbundet och åt familjens båtliv. Vi njöt av Kristinehamns varierande och fina natur och iakttog vad som hände året runt i markerna både i skogen och på sjön.

Hur hamnade jag då i styrelsen?

Jo, mitt svampintresse tog mig dit. Föreningen hade på den tiden flera mycket aktiva intressegrupper, exempelvis fågel-, flora-, skogs- och svampgrupperna, som gjorde utflykter, inventeringar och bidrog till fina programpunkter, vilket gör att det idag finns ett samlat och digert kunnande om naturen i Kristinehamn. Efter en tid med mycket kul i svampgruppen blev jag invald i styrelsen 1995 och fick rollen som vice ordförande 1998. Jag valdes till ordförande år 2000 och blev då föreningens första kvinnliga ordförande, en post som jag sedan innehade fram till årsmötet 2014.

Vad har hänt under den tiden? När jag ser tillbaka i programblad och protokoll märks det tydligt hur det datoriserade samhället slog igenom. I höstprogrammet 1997 kan vi för första gången hänvisa till Sällskapets egen hemsida på webben. En möjlighet att sprida vårt budskap som vår datakunnige sekreterare skickligt tog vara på. Vi har sedan dess en mycket fin hemsida, som efterföljande webbansvariga hållit aktuell och uppdaterat med intressanta reportage och bilder. Styrelsen och allt fler föreningsmedlemmar skaffade också e-post och mobiltelefon, som underlättade kommunikationen. Idag är Sällskapet också med på Facebook.

Åren i Sällskapet för Naturskydd har varit mycket givande med många duktiga och trevliga medarbetare. Mycket av inspirationen och arbetsglädjen har jag fått genom att delta i riksföreningens lärorika kurser och konferenser,

men också genom att använda dess välgjorda informationsmaterial och kunniga föredragshållare vid våra egna arrangemang.

Jag har upplevt mycket av Sverige genom att delta i de utflykter som respektive länsförbund anordnar i samband med stämmor och riksträffar. Jag har besökt intressanta platser från Haparanda till Karlshamn, platser man annars kanske inte kommit till, och där guidats av personer som kan sin hembygd. Särskilt minnesvärda var utflykterna till Haparanda Sandskär och Stora Fjäderägg och besöket på Städjan med information om striden kring turistprojektet ”Tre toppar”. Min första riksstämman ägde rum på Gotland 1997, där jag deltog som ombud för Sällskapet.

På Naturskyddsföreningens konferenser har jag vidgat mitt kunnande. Jag har fått lyssna till de bästa talarna och de ledande experterna, men också dansat, ätit lokalproducerad mat utomhus eller i de finaste festlokaler tillsammans med trevliga människor från hela landet.

Tillsammans är vi starka

Under mina år i styrelsen har programpunkter och frågeställningar förändrats från att handla om lokal naturvård till mer om global miljö, klimat, energi och livsstilsfrågor. Föreningen har genom ändrad lagstiftning getts ökad möjlighet att påverka kommunens planer och länsstyrelsens beslut. Genom att vara en krets i Naturskyddsföreningen har vi genom vårt länsförbund också kunnat få gehör för våra ståndpunkter i Naturskyddsföreningens yttranden och skrivelser till regeringen.

Vi har yttrat oss i samråden för flertalet detaljplaner som berört naturområden, parker, stränder och rekreativmiljöer. Vindkraften har också varit en stor fråga, där vi haft synpunkter på de flesta tillståndsärenden som berört kommunen.

Vi har värnat om vår tätortsnära skog. Efter att försvarets övningsfält på ”Possebergsskogen” avvecklats och marken övertagits av Sveaskog, lyckades vi med stöd av egna inventeringar, ställningstaganden från skogsstyrelsen och kommunen få Sveaskog att ändra planerad avverkning, så att mer skog sparades bland annat närmast Väneren.

Vi har också granskat kommunens skogsbruksplaner. När den första ”gröna” skogsbruksplanen kom 2002 hade vi ett välbesökt medlemsmöte, där vi diskuterade målklassningen med inbjudna politiker. Den senaste skogsbruksplanen från 2013 granskade vi i en studiecirkel, efter att den presenterats på ett medlemsmöte av kommunens miljösamordnare. Studiecirkeln resulterade i två debattartiklar i Nya Kristinehamns-Posten samt en utförlig skrivelse till

kommunen. Våra synpunkter har fått denna att tänka till och att börja strukturera planerna kring den tätortsnära skogen.

Exkursion i Possebergsskogen tillsammans med den välkände skogsekologen Sebastian Kirppu. Gammelgranslav täcker nedre delen av den gamla granen, som efter borrtprov visar sig vara drygt 210 år gammal. Foto: Bengt Brunsell.

Vänerns reglering och den pågående igenväxningen av Vänerns stränder innebär mycket negativa konsekvenser för flora, fauna och friluftsliv. Sällskapet för Naturskydd har genom Naturskyddsföreningens länsförbund i Värmland och Skaraborg under flera år varit engagerat i frågan. Detta är ett engagemang som inneburit deltagande i flera konferenser, skrivelser till berörda myndigheter, till och med till regeringen från Naturskyddsföreningens rikskansli, vilket i denna bok beskrivs i artikeln ”Vänerns stränder och skär växer igen”.

Föreningen har sedan 2009 ett kraftfullt redskap, sedan vi fått talerätt i vissa frågor som beslutas med stöd av miljöbalken, såsom rörande tillstånd och upphävande av områdesskydd, t.ex. strandskyddet. Denna rätt innebär en möjlighet att överklaga beslut av myndigheter och domstolar, en många gånger nödvändig åtgärd i vår kamp att skydda miljö och natur. För att en förening ska omfattas av talerätten ska vissa kriterier vara uppfyllda. Det ska vara en ideell förening, som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata

naturskydds- eller miljöskyddsintressen, och föreningen ska ha bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år.

Genom vår rätt att överklaga, tillsammans med den respekt som föreningen skapat hos myndigheter och beslutsfattare, har vi under åren kunnat påverka kommunen, speciellt vid planläggning inom strandskyddade områden som exempelvis Vålösundet och Mariebergssområdet.

Några återkommande aktiviteter

Mycket av Naturskyddsföreningens engagemang handlar numera om konsumtion, livsstils- och kemikaliefrågor. Där har föreningen fått stort genomslag genom att fånga upp problem och möjligheter tack vare de rikstäckande årliga kampanjerna ”Klädbytdagen” i april, som följts upp med ”Miljövänliga veckan” i oktober.

”Klädbytdagen” är strategiskt förlagd i mitten av april, då man ofta vill förnya och se över sin garderob. Genom att ta med fräscha kläder och få en kupong för varje inlämnat plagg, kan man byta till sig en ny vårkollektion. De som inte har med några inbytesplagg kan istället köpa för en billig penning. Blir det kläder över efter dagen skänks både dessa och pengar till någon lokal välgörenhetsorganisation, som även kan vara samarbetspartner – bra för miljö, solidariteten, kreativiteten och den egna plånboken.

”Miljövänliga veckan” har haft olika fokus varje år, men alltid med inriktningen miljövänlig och hållbar konsumtion i allt från mat till kläder, transporter, boende och fritidsaktiviteter. I Kristinehamn har vi varit delaktiga genom att finnas i butiker och med hjälp av riksföreningens informationsmaterial demonstrerat och diskuterat ekologiska produkter, hållbart fiske, energisparande, miljösmyta textilier och hushållskemikalier. Ett populärt inslag i vårt utflyktsprogram har varit besöken på gårdar med ekologisk grönsaksodling eller kött- och mjölkproduktion enligt KRAV:s normer.

En annan årlig aktivitet inom Naturskyddsföreningen är ”Ängens dag”. I Kristinehamn har vi slagit ängen på Sibberön sedan 2003. Vi tog oss an just Sibberöängen för att stoppa igenväxningen, återskapa blomsterprakten och ge allmänheten upplevelsen av en kulturmiljö på en skärgårdsö, innan det blev för sent.

Första åren gick liarna som en dans över ängen, då många av deltagarna behärskade hanteringen med glans, och vi andra fick kunskaper om hur man använder, slipar och bryner en lie och hur man räfsar en äng av de mer erfarna deltagarna. Båtturen, matsäcken och doppet i augustivarma Vänerböljor var vår belöning efter dagens slit.

*Martin Sandmark, Vänervård, instruerar slättergänget före dagens arbete på Sibberöängen.
Foto: Bengt Brunsell.*

Vi prövar själva – något trevande.

Foto: Bengt Brunsell.

Hemfärd från Kalvöbryggan.

Foto: Bengt Brunsell.

På Kummelön, Kristinehamns första naturreservat, bildat 1970, har Sällskapet i många år haft en så kallad "Kummelösöndag" med floraguidning, fågelskådning och musikunderhållning, den första söndagen i juli. Det var den dag Ölmeborna förr i tiden samlades för dans och festligheter efter att slåtern på gårdarna var avklarad, och man kunde ta en dag ledigt innan andra grödor mognade och skulle skördas. Föreningen har, med stöd från länsstyrelsen, följt traditionen att visa området när eklandskapet är som vackrast.

Saker ändras, men fina traditioner består, och sedan 2007 firar vi "Naternatta" på Kummelön kvällen den 5 juni; dagen före Sveriges nationaldag, som blev officiell helgdag 2005, och därmed ledig dag. Påpassligt tog Naturskyddsföreningen tillfället i akt att instifta "Naternatta" för att inspirera landets kretsar att ha någon kvällsaktivitet i försommarfagra Sverige den 5 juni – tillika på Världsmiljödagen.

Världsmiljödagen är en av FN:s temadagar och firas årligen över hela världen den 5 juni, sedan den instiftats efter FN:s miljövärdskonferens i Stockholm 1972. "Naternatta" på Kummelön brukar locka 60–80 personer, unga som gamla, för att njuta av försommarens prakt, ta del av föredrag om allt från fladdermösspejling till bildandet och skötseln av naturreservat, lyssna på musik av lokala förmågor och äta grillat från gårdsbutik.

Alla hälsas välkomna till "Naturnatta" på Kummelön.

Foto: Bengt Brunsell.

Kvällen avslutas med fågelskådning över Ölmeviken.

Foto: Björn Broqvist.

Några av oss dröjer kvar på Kummelön till långt fram på natten. Foto: Bengt Brunsell.

Varje höst sedan år 2000 har vi arrangerat välbesökta svamputställningar på logen vid Hembygdsgården. Ofta har drygt 180 arter förevisats, allt insamlat i närområdet. Många blir förvånade att det finns så många varianter av svamp runt husknuten. Intresset för svamp är stort hos såväl gammal som ung, och vid utställningen ges möjligheter att fördjupa och förnya kunskaper om svamp och dela erfarenheter med varandra.

Intresserade besökare på vår svamputställning.

Foto: Bengt Brunsell.

Genom mitt yrke som lärare kom jag att intressera mig för ”Skogen som klassrum”, som är ett av Naturvårdsverket finansierat projekt, vilket Naturskyddsföreningen driver tillsammans med Naturskoleföreningen. Denna aktivitet är ett delprojekt under riksföreningens ”Bevara barnens skogar”. Syftet är att fler barn ska få kunskaper om och intresse för att vistas i skogen, samt därmed en positiv känsla för naturen.

I Kristinehamnskretsen har vi vid ett antal tillfällen tillsammans med Naturskoleföreningens pedagoger arrangerat vidareutbildning för lärare i utomhuspedagogik. Vi har också bjudit in politiker och tjänstemän till ”en lunch i det gröna” i Järnvägsparken, där flera av dessa en solig septemberdag 2012 fick information av personer från Naturskoleföreningen och handläggare från vårt rikskansli.

Vi har skrivit till kommunstyrelsen och enskilda politiker och föreslagit att kommunen startar en naturskola och anställer en naturskolepedagog. Vi har ansett Kvarndammen vara en lämplig bas för verksamheten, eftersom där finns både servicebyggnader från tidigare camping och en variationsrik natur.

Minnesvärt

Jag minns särskilt söndagen den 26 april 2005, då vi hade en festlig invigning av fågelskådningsplattformen vid Gustavsvik i Varnumsvikens inre del. Ett symboliskt band av vasstrån klipptes och det skålades i ekologisk mjölk, eftersom strandängarna betas av ungdjur från Västanås KRAV-märkta gård.

Invigningen av plattformen, som uppförts på initiativ av Sällskapet för Naturskydd, upplevdes som en målgång för det enträgna politiska arbete som Sällskapet Ola Arheimer påbörjade redan i början av 1980-talet och som resulterade i en skötselplan för området. I arbetet med denna var också flera av Sällskapet naturkunniga medlemmar involverade i samrådsgrupper med kommunen och engagerade i inventeringar av fåglar och växter vid viken.

Jag minns också en onsdagskväll i maj 2008 med intensiv fågelsång och skir grönska, då Sällskapet för Naturskydd tillsammans med skogsstyrelsen och Kristinehamns kommun invigde Spjutbäckens nyinrättade biotopskyddsområde och vandringsled. Ett sjuttioal personer kom till invigningen för att premiärgå den fyra km långa leden, som slingrar sig på båda sidor om Spjutbäcken genom vacker och spännande natur.

Biotopskyddet kom till stånd sedan såväl politiskt som ideellt verksamma medlemmar i Sällskapet påverkat kommunen att till staten upplåta nyckelbiotoperna på kommunens mark utan ersättning. Skogsstyrelsen har tillsammans med kommunen skapat den fina vandringsleden, och även här har Sällskapet

medlemmar medverkat med inventeringar. Skyltar beskriver vad man kan iaktta. Spänger finns som gör det lätt att ta sig fram, och rofyllda rastplatser med bord och bänkar är utplacerade på flera platser efter leden.

Vandringsleden nås lättast från parkeringen på västra sidan av Haga koloniområde. Vid en informativ skylt över området startar sedan leden ca 300 meter norr om parkeringen. Den tätortsnära och lättillgängliga leden används idag flitigt för rekreation och för skolans naturundervisning och friluftsvksamhet. Ordentligt på fötterna rekommenderas, eftersom det kan vara blött i bäckravinen, och dessutom finns det några hala spänger att ta sig över.

Jubileumsåret 2009

Året då Sällskapet för Naturskydd fyllde 75 år och Naturskyddsföreningen firade sina 100 år var roligt och intensivt.

Vi förberedde vårt 75-årsfirande med en studiecirkel, där alla gamla programblad, foton liksom korrespondens och allt annat, som fanns samlat om vår förening, inventerades. Studiecirkeln resulterade i att vi fick ordning på arkivet och samtidigt material till Sällskapet för Naturskydds 75-årsjubileum. Mycket av det som arkiverats kan man finna på vår hemsida under rubrikerna: *Om oss* och *Vår historia*.

Första ceremonin ägde rum kvällen den 18 mars 2009, då ett gäng eldsjälar satte upp en stor uggleholk av lärk i en gammal reslig gran och en skylt med ett foto av föreningens grundare på den plats där Sällskapet för Naturskydd i Kristinehamn bildades 75 år tidigare. Fotot togs den 18 mars 1934, då och där föreningen bildades i en liten stuga kallad Uggelbo, som fanns på krönet där bäcken kröker norr om Haga koloniområde. Om man går Spjutbäcksleden ca 100 meter, tittar åt höger och går ner mot älvbrinken till den plats där Uggelbostugan stod, så hänger där holken och står skylten, som minnesmärken av föreningens start, som beskrivs närmare i artikeln "Vilka var grundarna av Sällskapet för Naturskydd?" i denna bok.

Föreningens 75-årsfirande nådde sin höjdpunkt vid festen lördagen den 21 november 2009. Alla medlemmar var inbjudna, och de som hade eller hade haft förtroendeuppdrag eller bidragit till föreningens utveckling fick ett speciellt, vackert inbjudningskort med texten: "Vi vill med denna fest fira Sällskapets 75 år och bjuda alla er som aktivt bidragit i verksamheten och gjort föreningen till en stimulerande mötesplats för naturintresserade."

I festlokalen minglades runt den utställning som gjordes i ordning efter studiecirkeln. Vi tittade på bildspel. Många tal hölls och gemensamma upplevelser i föreningens historia återberättades, medan den lokalproducerade

de festbuffén intogs. Utställningen, som skildrade vår 75-åriga verksamhet, ställdes sedan ut på Kristinehamns bibliotek för att ses av allmänheten.

Naturskyddsföreningens 100-årsfirande ägde rum i Stockholm den 16–17 maj. Hela helgen firades med tillbakablickande och visionära föredrag av de främsta sakkunniga inom miljörörelsen både från Sverige och utlandet. Höjdpunkten på firandet var festen i Stadshuset på lördagskvällen. Tusen festklädda naturskyddare från hela Sverige fyllde Blå hallen tillsammans med kungen och kronprinsessan Victoria och många svenska och internationella hedersgäster.

Det serverades svensk ekologisk festmat och utmärkta ekologiska drycker. Som förrätt fick vi rökt sörmländskt lamm, färsk grön sparris, syrade gulbetor från Gotland, svensk getostcrème med ekologiska äpplen. Varmrätten bestod av halstrad Hjälmgösa med färska gotländska knippmöror, bladspenat, knippmöröt, rökta blåmusslor, blåmusselvitvinsås syrad med kravadlad citron samt ekologisk potatis. Meny avslutades med vaniljkokt rabarber med citruskräm och kardemummabavaroise, serverad med en ängel av vit choklad på ett moln av spunnet socker.

Vi lyssnade på tankeväckande och spirituella tal, vacker musik och såg konstfulla uppträdanden, och därefter dansade vi i Gyllene salen till långt fram på natten – en upplevelse jag aldrig glömmer; det kändes som om vi var på Nobelbanketten. Och visst är Naturskyddsföreningen värd ett Nobelpris!

Axplock ur Naturskyddsföreningens 100-åriga historia

1909. Den 16 maj bildades Naturskyddsföreningen av en grupp engagerade akademiker. Föreningen, som efter ett år hade vuxit till några hundra personer, är idag drygt hundra år senare en folkrörelse med över 221 000 medlemmar!

1910–1912. Efter förslag från föreningens grundare blir Abisko, Stora Sjöfallet, Sarek, Garphyttan, Sonfjället, Gotska Sandön, Ängsö och Hamra nationalparker. – 1 807 medlemmar.

1914. Naturminnesmärken, jätteträd, flyttblock och geologiska formationer rapporteras. – 2 725 medlemmar.

1919. Riksdagen röstar för att Vattenfall ska få bygga en stor damm vid Suorva i Stora Sjöfallets nationalpark. Föreningen gick till storms mot beslutet, och kallade det ”ett hån mot allt vad natur och naturskyddslagar heter”. – 3 616 medlemmar.

1928. Naturskyddsföreningen får 5 330 kr som samlats in av ”Skogsungdomens Tåkernfond” för att skydda fågellivet vid Tåkern. Föreningen

föreslår också att Europas största myrområde, Sjaunja, skall fredas och att Muddus avsätts som nationalpark. – 3 195 medlemmar.

40-talet. Tidskriften Sveriges Natur startas. Fågelsektionen inom Naturskyddsföreningen ombildas till Sveriges Ornitologiska Förening. Ungdomsorganisationen Fältbiologerna bildas. Föreningen föreslår att man bör ta fram en riksplan över Sveriges naturresurser. Detta förverkligas år 1972, då propositionen om den fysiska riksplanen läggs fram. – 4 723 medlemmar.

60-talet. Kampanjen ”Håll Naturen Ren” startas av föreningen. Biociderna uppmärksammas och diskuteras. Naturvårdsverket bildas 1967. Redan 1935 föreslog föreningen första gången att en myndighet skulle behövas. Tillsammans med Fältbiologerna driver föreningen en uppmärksam kampanj mot tvättmedel med fosfater. – 35 700 medlemmar.

70-talet. Efter en tio år lång strid är Vindelälven räddad. FN:s första stora miljökonferens anordnas 1972 i Stockholm. DDT och PCB förbjuds. ”Projekt Varg” inleds för att rädda vargstammen i Sverige. ”Projekt Pilgrimsfalk” startar. Riksdagen beslutar att de fyra orörda Norrlandsälvarna ska bevaras. Naturskyddsföreningen tar upp frågan om ekologisk konsumentupplysning; frötet till det som så småningom skulle bli en viktig del av föreningens arbete var sått. – 66 000 medlemmar.

80-talet. ”Projekt Handla Miljövänligt” inleds. Första märkningen med föreningens egen miljömärkning ”Bra Miljöval” införs. Efter 20 års arbete är havsörnen inte längre akut hotad, men fortfarande sårbar. – 194 000 medlemmar.

90-talet. Föreningen tar över ”Projekt Vitryggig Hackspett” och arbetet inriktas på att skydda lämpliga skogsbiotoper med gammal lövskog. Lodjuret fridlyses, något som föreningen kämpat för länge. Världens första koldioxidskatt införs i Sverige. ”Rädda skogens liv” startas för att bevara naturskogar. Sveriges Natur blir första tidskriften i Norden märkt med FSC. – 139 000 medlemmar.

2000-talet. Fjället Städjan i Dalarna räddas från exploatering tack vare våra miljöjurister. Vi blir ”Årets opinionsbildare” i Almedalen som en belöning för vår kampanj för Östersjön. Vi lobbar hårt inom klimatområdet. En av våra hundraårspremier är att Kosterhavet blir Sveriges första marina nationalpark. – 181 000 medlemmar.

2010-talet. Kampanj för att öka konsumtionen av ekologisk mat. Vi drar igång kampanjen ”Anti Scampi” för att en gång för alla få slut på konsumtionen av jätteräkor. Regeringen pekar ut Ojnarens kogen på Gotland som Natura

2 000-område efter en flerårig kampanj av Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, allmänhet och naturvårdande myndigheter. – 221 000 medlemmar.

Naturskyddsföreningens och Sällskapet för Naturskydds roll och framtid.

När man tittar i backspegeln förstår man hur mycket Naturskyddsföreningen influerat miljö- och naturvårdsarbetet i Sverige. Föreningen har varit och är navet i den svenska miljörelsen. Vår påverkan har skett genom 100 år av idogt ideellt arbete; ett inflytande som många gånger resulterat i politiska beslut. ”100 år av envishet” blev också rubriken på Naturskyddsföreningens jubileumsbok.

Vi har fått myndigheter som exempelvis Naturvårdsverket och på kommunal nivå specialutbildade tjänstemän, oftast kvinnor, som har till uppgift att behandla miljö- och naturvårdsfrågor och att följa gällande lagstiftning.

Folkrörelsen Naturskyddsföreningen är en maktfaktor i samhället, som med sitt ”falköga” är drivande i allt som har med miljö och natur att göra. Falken är vår symbol för alla de ögon som fascinerat och kritiskt iakttar miljötilståndet runt om i bygderna och hela landet.

Naturskyddsföreningen är en folkrörelse som är beroende av medlemmar-
nas engagemang. Lokala kretsar finns också på de flesta orter i hela landet med medlemmar som har god kännedom om och stort engagemang för sin bygd. Men jag ser nu också hur samhället förändras. Hjulen snurrar allt fortare. Unga människor, mitt i livet, har svårt att hinna med att engagera sig i föreningsverksamhet. Det är oroande, när det nu mer än någonsin behövs krafter för att skydda och förbättra vår gemensamma livsmiljö

Jag är tacksam och stolt över alla år som jag verkat i föreningen tillsammans med andra ”naturkämpar”. Arbetet känns meningsfullt och viktigt som en motkraft till det som skapar stress och dålig livskvalitet i dagens samhälle.

Det är nu år 2015 och styrelsen har i år lämnat in Sällskapet för Naturskydds ”historia” till Föreningsarkivet i Värmland. Alla de handlingar som vi gick igenom, studerade och sorterade inför vårt 75-årsjubileum finns nu väl bevarade och tillgängliga för framtiden.

Källa

<http://www.naturskyddsforeningen.se>. Hämtat 6 april 2016.